

การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐกิจวัฒนธรรมชาวนาไทยและเวียดนาม
บนฐานความคิดทุนทางสังคม
The Comparative Study of Cultural Economy Based on Social
Capital between Thai and Vietnamese Famers

ฉลอง สุขทอง¹ สุริยะ ชนะชัย² และเกา เวียด ฮึง³
Chalong Sukthong¹, Suriya Chanachai² and Cao Viet Hung³

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาบริบท ข้อมูลพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรม ทุนทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรม ตลอดจนการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมในการแก้ไขปัญหาชุมชนและวิกฤติการณ์ของชาวนาไทยและเวียดนาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม กลุ่มประชากรเป้าหมายเป็นชาวนาในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และจังหวัดก่าเมา (Cà Mau) ประเทศเวียดนาม ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประเทศละ 60 คน รวมทั้งสิ้น 120 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม ๆ ละ 20 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาระบบและข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนาม พบว่า จังหวัดก่าเมา ประเทศเวียดนาม ตั้งอยู่ในดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta) มีน้ำตลอดทั้งปีจึงเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ สามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2-3 ครั้ง ส่วนจังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือทางตอนใต้ของประเทศไทย สามารถผลิตข้าวหอมมะลิที่เป็นที่รู้จักของชาวโลก เป็นพื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกข้าวได้ 1-2 ครั้งต่อปี ส่วนพื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทานอ่างเก็บน้ำอำปิล สามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้งต่อปี ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนามหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตพบว่า มีฐานความคิดมาจากการที่เวียดนาม มีอาหารไม่เพียงพอจากภาวะสงครามทั้งภายในและภายนอกประเทศ ขาดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำนาจากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลาน หลังภาวะสงครามมีการทำนาในรูปแบบสหกรณ์ารวม ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้มีนโยบาย “ได้ยเหมย” ทำให้ชาวนาได้สิทธิ์ในที่ทำนา ทำให้ชาวนามีความใส่ใจในที่ทำนาของตนเองและให้ความสำคัญในการผลิต

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ Faculty of Management Sciences, Surindra Rajabhat University, Thailand; e-mail : chalong@gmail.com

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ Faculty of Management Sciences, Surindra Rajabhat University, Thailand

³Binh Duong University, Vietnam

มาก สำหรับประเทศไทย การผลิตข้าวมีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตามกระแสความต้องการของตลาด จากพื้นที่ศึกษาเกษตรกรปรับเปลี่ยนจากปลูกข้าวเคมีเป็นข้าวอินทรีย์ และใช้ภูมิปัญญาในการผลิตข้าว นโยบายรัฐเน้นข้าวอินทรีย์ ระบบนาแปลงใหญ่ ลดต้นทุนการผลิต และลดพื้นที่ปลูก การศึกษายังพบอีกว่า ทูทางสังคมมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชาวนาไทยและเวียดนามได้แก่ ปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านสังคมและการเมือง ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยการสนับสนุนและความสัมพันธ์กับองค์การ นอกจากนี้ จังหวัดสุรินทร์มีปัญหาภัยแล้ง ชุมชนมีภูมิปัญญาและกลุ่มการเกษตรร่วมกันแก้ปัญหา โดยรัฐมีนโยบายประกันความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตร ส่วนจังหวัดก่าเมา มีภัยพิบัติในพื้นที่ รัฐบาลได้จัดหาหรือให้นักเรียนมาช่วยเหลือ แต่ชุมชนยังขาดกลุ่มที่เข้มแข็งที่ช่วยแก้ปัญหา

คำสำคัญ (Keywords) : ชาวนา, เศรษฐกิจวัฒนธรรม, ทูทางสังคม

Abstract

This research aimed at studying the context, basic data, cultural economic changes, social capital affected cultural economics and a comparison of the relationship of social capital to community problems and the crisis of Thai and Vietnamese farmers. In-depth interview and group discussions techniques were conducted in this qualitative research. Key informants were farmers in Surin, Thailand and Ca Mau, Vietnam. Each country would have a group of 60 key informants, a total of 120 people, and divided into two groups of 12 people. Content analysis used to analyze data. The study indicated that the context and basic data on cultural economics of Thai and Vietnamese farmers. Ca Mau Province, Vietnam Located in the Mekong Delta, water is available throughout the year. Rice can be grown 2-3 times a year. For Surin which located in the northeastern part of Thailand. It can produce jasmine rice that is well known to the world. In each area, rice can be cultivated one a year. But for the rice fields in the irrigation reservoir, rice can be grown twice a year. In terms of cultural economic change of Thai and Vietnamese farmers after the founding of diplomatic relations was found. Vietnam has insufficient food supply due to internal and external war. No inheritance of local wisdom in rice farming from the ancestors to the offspring. Because the war has caused a lot of problems, there would be only cooperatives system. Later, when the government had a policy of "Đổi Mới", the farmers had the right to land. Thus, farmers pay attention to their own fields and focus on production. For Thai Farmers, rice production has evolved and changed according to changing economic and social conditions. In addition, the production is based on market demand. The trend of

organic rice production is increasing, and also the application of wisdom in rice production. The study also found that social capital affected cultural economic and way of life of Thai and Vietnamese farmers, namely; Human resources capital, social and political capital, technology capital, Economic capital and organizational relationships supports capital. In addition, Surin has drought problems. The community has a common wisdom and agricultural groups to solve problems. The government has a policy to insure damage to agricultural crops. While in Ca Mau, there was disaster in the area. The government is organizing military or student aid. It also found that the community still lacked a strong group that helped solve the problem.

Keywords : Farmers, Cultural Economics, Social Capital

บทนำ (Introduction)

ประเทศไทยและเวียดนามมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างกันในวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2519 (ค.ศ.1976) ก่อนหน้านั้นไทยกับเวียดนามมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อกันนับเนื่องมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อเนื่องมาจนถึงยุคสงครามเย็นไทยกับเวียดนามได้เป็นปฏิปักษ์ต่อกันอย่างชัดเจน เนื่องจากรัฐบาลเผด็จการทหารของไทยมีนโยบายสนับสนุนฝ่ายเสรีประชาธิปไตยโดยมีสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนเวียดนามใต้สู้รบกับเวียดนามเหนือซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ในสงครามเวียดนาม ในช่วงปี ค.ศ.1962-1975 โดยไทยได้ให้การช่วยเหลือฝ่ายเวียดนามใต้กับสหรัฐอเมริกาด้วยการส่งกำลังทหารไปช่วยรบในเวียดนามใต้ รวมทั้งการอนุญาตให้สหรัฐอเมริกาใช้สนามบินหลายแห่งรวมทั้งสนามบิน อุตะเภาะ ผลของสงครามจบลงที่การพ่ายแพ้ของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากชนะสงครามของคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ ในปี ค.ศ.1975 ไทยกับเวียดนามก็ยังคงมีความหวาดระแวงต่อกันด้วยพื้นฐานความคิดที่แตกต่างระหว่างทุนนิยมและสังคมนิยม รวมทั้งกระแสคอมมิวนิสต์ภายในประเทศที่เฟื่องฟูในหมู่นักศึกษาและประชาชน อย่างไรก็ตาม ไทยก็ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามในปี ค.ศ. 1976 ท่ามกลางความหวาดระแวงที่ยังคงมีต่อกัน

ในช่วงปี ค.ศ.1979-1985 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนามได้รับผลกระทบจากปัญหาการที่เวียดนามเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศกัมพูชา ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศที่เริ่มจะดีขึ้นกลับทวีความตึงเครียดการแทรกแซงครั้งนั้นเวียดนามเรียกว่า “การปลดปล่อยกัมพูชาจากระบบพอลปอต” ซึ่งการแทรกแซงส่งผลให้ทหารเวียดนามในกัมพูชาเข้ามาตั้งฐานที่มั่นประชิดชายแดนไทย-กัมพูชา ฝ่ายรัฐบาลไทยมองว่าเป็นภัยคุกคามทางความมั่นคง กอปรกับกับความเกรงกลัวต่อการขยายอิทธิพลของเวียดนามในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้ประเทศไทยใช้กลไกต่าง ๆ เพื่อกดดันเวียดนามให้ถอนกำลังออกไปจากกัมพูชาส่งผลความสัมพันธ์ระหว่าง

ไทยและเวียดนามที่เพิ่งเริ่มจะสถาปนาเป็นอันตงหยุดชะงักลงไป ไม่เพียงแต่ความสัมพันธ์ด้านการเมืองเท่านั้น ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของทั้งสองประเทศก็ได้หยุดชะงักไปด้วย

ภายหลังจากยุคสงครามเย็น ประมาณ ปี ค.ศ. 1991 ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีทิศทางการพัฒนาที่ดีมากขึ้น ปัญหาทั้งหลายได้รับการปรับปรุง และมีการเอื้อกันระหว่างผู้บริหารระดับสูงของทั้งสองประเทศ ตลอดจนมีการลงนามข้อตกลงความร่วมมือต่างๆ เช่น ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือเศรษฐกิจไทยเวียดนาม (Joint Commission: JC) ลงนามเมื่อ 18 กันยายน ค.ศ.1991, ความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนลงนามเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ.1991, MOU ว่าด้วยความร่วมมือเรื่องข้าวไทย-เวียดนาม ลงนามเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม ค.ศ.1992 นอกจากนี้ ยังมียังมีความร่วมมือด้านอื่นๆ เช่น การให้เงินกู้ยืมของรัฐบาลไทยต่อเวียดนามจำนวน 150 ล้านบาท ในปี ค.ศ.1992 รวมถึงความร่วมมือทางการท่องเที่ยวในปี ค.ศ.1994 ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับเวียดนามรวมทั้งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจจึงมีความราบรื่นนับแต่นั้นเป็นต้นมา (Seemung, 2015: 96-97)

หลังจากผ่านพ้นวิกฤติต่างๆ มาได้ ไทยกับเวียดนามได้พัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน ด้านการท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรมและวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงสงครามเวียดนามและก่อนหน้านั้น มีส่วนสำคัญอย่างมากในการผลักดันความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับเวียดนามในระดับประชาชน ระดับรัฐบาล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นมรรคเป็นผลมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากโครงการต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเยาวชน การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ด้านการศึกษา มีการสอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยหลายแห่งของประเทศเวียดนาม การสอนภาษาเวียดนามในโรงเรียนระดับประถมและมัธยมของไทย เป็นต้น

ภายหลังการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมอาเซียน (ASEAN Community) ของประเทศเวียดนามทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันมีมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน และการท่องเที่ยว นักลงทุนชาวไทยเข้าไปลงทุนในประเทศเวียดนามมีมูลค่ามากเป็นลำดับที่ 10 จากนักลงทุนต่างชาติทั้งหมด มีมูลค่าหลายพันล้านดอลลาร์ ในธุรกิจด้านโรงแรมและการท่องเที่ยว เคมีภัณฑ์ พลาสติก อุตสาหกรรมอาหารและการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ทางภาคใต้ของประเทศเวียดนาม ทั้งนี้เนื่องจากประเทศเวียดนามมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร การประมง โดยเฉพาะเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญที่สุดของประเทศซึ่งเวียดนามสามารถปลูกข้าวได้ในทุกภูมิภาคของประเทศเพราะมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์สามารถทำนาได้ปีละ 2-3 ครั้ง เฉพาะบริเวณปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta) มีพื้นที่ในการปลูกข้าวประมาณ 4 ล้านเฮกตาร์ (25 ล้านไร่) (Pisanvanich, 2016 : 142) ปัจจุบันเวียดนามได้กลายเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก โดยไทยซึ่งเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลกเช่นเดียวกันได้ร่วมมือกับเวียดนามในด้านการค้าข้าวผ่านสภาความร่วมมือค้าข้าว (Council On Rice Trade Cooperation)

ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย จีน เวียดนาม อินเดีย และปากีสถาน

ความสำเร็จในการพัฒนาประเทศของเวียดนามส่วนหนึ่งมาจากนโยบายโดยเหมย (Doi Moi) ของรัฐบาลที่ต้องการเปลี่ยนผ่านจากประเทศที่พึ่งผ่านยุคสงครามไปสู่การปฏิรูปเศรษฐกิจ โดยเฉพาะธุรกิจภาคการเกษตร เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศและแข่งขันกับคู่แข่งทางการค้าในต่างประเทศ รัฐบาลเวียดนามจึงส่งเสริมด้านการเกษตรโดยเฉพาะอย่างข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักและเป็นอาชีพเป็นวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในประเทศ กอปรกับมีทรัพยากรธรรมชาติดินฟ้าอากาศเกื้อหนุน ประชาชนชาวเวียดนามมีทุนทางสังคม มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาการทำนาที่สืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนทำให้เวียดนามประสบผลสำเร็จจากประเทศที่ต้องพึ่งพาประเทศอื่น เป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ที่สุดของโลกในระยะเวลานั้นรวดเร็ว รากฐานของความสำเร็จดังกล่าว นอกเหนือจากนโยบายการสนับสนุนจากรัฐบาลแล้วส่วนหนึ่งมาจากทุนทางสังคมและวิถีวัฒนธรรมของชุมชนชาวนาที่มีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิมไม่แตกต่างจากชุมชนชาวนาในประเทศไทย

ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ครองตำแหน่งผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของโลกมากกว่า 20 ปี แต่ในปัจจุบันเริ่มมีหลายฝ่ายตั้งคำถามและเป็นห่วงถึงโอกาสการส่งออกข้าวของประเทศไทยในอนาคตว่าจะสามารถรักษาตำแหน่งนี้ไว้ได้นานแค่ไหน โดยในปี 2554 เวียดนามสามารถส่งออกข้าวได้สูงสุดเป็นประวัติการณ์ถึง 7.1 ล้านตัน ส่วนไทย สามารถส่งออกได้ถึง 10.7 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า 6.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่มาถึงช่วงตั้งแต่ปี 2555 - 2556 อินเดียได้กลายมาเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ลำดับหนึ่งแทนโดยมีปริมาณการส่งออก 10.3 และ 10 ล้านตัน เวียดนามกลายมาเป็นผู้ส่งออกลำดับสองด้วยปริมาณการส่งออกจำนวน 7.7 และ 7.4 ล้านตัน ส่วนไทยจากที่เคยส่งออกเป็นลำดับหนึ่งมาโดยตลอด ได้ลดลงมาเป็นลำดับสามทั้ง 2 ปีซ้อน โดยมีปริมาณการส่งออกในปี 2555 จำนวน 6.95 ล้านตัน และในปี 2556 ลดลงเหลือ 6.6 ล้านตัน

จากลักษณะพื้นฐานทางด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างชาวนาไทยกับเวียดนามที่มีความคล้ายคลึง ในแง่ภูมิศาสตร์สถานที่ตั้งที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน มีความสัมพันธ์ต่อกันมายาวนานตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ เป็นประเทศสมาชิกของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งมีทั้งความร่วมมือและการแข่งขัน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนามบนฐานความคิดทุนทางสังคม” เป็นการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของปัจจัยทุนทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจวัฒนธรรมและการแก้ไขปัญหาสังคมของชุมชนชาวนาในประเทศไทยและเวียดนาม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชาวนา องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่จะส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบทอด ปัจจัยทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชนชาวนาสามารถแก้ไขปัญหาและพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาบริบทและข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนาม
2. เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนามหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต
3. เพื่อเปรียบเทียบทุนทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวนาไทยและเวียดนาม
4. เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมของชาวนาไทยและเวียดนามในการแก้ไขปัญหาชุมชนและวิกฤติการณ์ต่างๆ

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางสังคมวิทยาวัฒนธรรม (Socio-cultural Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนชาวนาในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และจังหวัดก่าเมา (Ca Mau) ประเทศเวียดนาม ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่สนามแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในสองพื้นที่ซึ่งเป็นชุมชนชาวนา เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของแต่ละประเทศ ประชากรในพื้นที่มีอาชีพทำนาและมีรายได้จากการทำนาเป็นหลัก อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังคงสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยเลือกชุมชนชาวนาในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และจังหวัดก่าเมา (Ca Mau) ตั้งอยู่บริเวณดินดอนปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta) ประเทศเวียดนาม เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัย ส่วนกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นตัวแทนจากชุมชนชาวนาในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ประเทศละ 60 คน รวมทั้งหมด 120 คน ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา กลุ่มตัวอย่างแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) นักวิชาการ 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ผู้นำชุมชน 4) ชาวนา และ 5) ประชาชน สำหรับการสนทนากลุ่มมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม ๆ ละ 20 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสำรวจ (Inventory) เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างในชุมชน รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานต่างๆ 2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เทคโนโลยี ศาสนา การเมืองการปกครอง ฯลฯ และ 3) แบบสังเกต (Observation) มีทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม รวมทั้งพฤติกรรมของผู้คนและชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ด้วยวิธีการสำรวจ (Survey) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบบังเอิญ (Accident Sampling) รวมทั้งการสอบถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีการบอกเล่า (Oral History)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ประกอบรูปภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) การวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis)

ผลการวิจัย (Research Results)

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. บริบทและข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนาม

จังหวัดก่าเมา ประเทศเวียดนาม อยู่ใต้สุดของปลายแหลมมีชื่อว่าแหลมก่าเมา ตั้งอยู่ในดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta) มีชื่อว่า “ต่งบังของกิวล่อง” เป็นที่รวมของดินตะกอน มีน้ำตลอดทั้งปีจึงเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ สามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2-3 ครั้ง พันธุ์ข้าวเปลือกที่ปลูกเป็นข้าวเปลือกเจ้าอายุสั้น ไม่ไวต่อช่วงแสง เป็นข้าวเมล็ดสั้น ข้อดีของข้าวชนิดนี้คือทำให้ผลผลิตต่อไร่สูงถึง 884 กิโลกรัม การเพาะปลูกส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือน ทำให้มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าไทยร้อยละ 51 ในปี ค.ศ.1990 รัฐบาลมีนโยบายการปฏิรูปภาคเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่านโยบาย “โด้ยหมอย (Doi Moi)” มีการเปลี่ยนแปลงจัดสรรที่ดินให้ชาวนาโดยขนาดการถือครองพื้นที่การเกษตรมีขนาดประมาณ 6.25 ไร่ต่อครัวเรือน เริ่มมีการใช้เครื่องจักรกล การเกษตรและใช้สารเคมีในการผลิต และเริ่มขาดแคลนแรงงานเนื่องจากคนหนุ่มสาวย้ายไปทำงานที่เมืองใหญ่ ซึ่งมีโรงงานและกลุ่มอุตสาหกรรม เช่น โฮจิมินห์ เบียงฮิน ดงนัย เตนิน มิงฝีก พื้นที่ก่าเมานอกจากเป็นแหล่งปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญแล้วยังปลูกพืชผักผลไม้หลากหลาย เช่น ลำไย ลิ้นจี่เงาะ แก้วมังกร แอปเปิ้ลนัม ทูเรียนน้ำ ผักบุ้ง ผักกาด สารระแหง ค่ะน้า สมุนไพโร ดั้งนั้นพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาเวียดนามจึงสะท้อนมาจากสภาพพื้นที่ตั้งและสังคมดั้งเดิมของชาติพันธุ์เวียดนามที่มีความขยันเป็นทุน ประกอบกับระบบการปกครองคอมมิวนิสต์ที่สร้างระบบแนวคิดและสร้างความเข้มแข็งให้คนผู้งาน โดยมองเป้าหมายหลักของการนำประเทศสู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในเชิงการปฏิรูปและการปฏิบัติ

ส่วนกรณีจังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางตอนใต้ (อีสานใต้) ของประเทศไทย เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงในการผลิตข้าว โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิที่เป็นที่รู้จักของชาวโลก พื้นที่ศึกษาคือ ตำบลตาอ้อ อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่หนึ่งที่สามารถเพาะปลูกข้าวได้ 1-2 ครั้งต่อปี ส่วนพื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทานอ่างเก็บน้ำอำปูล

สามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้งต่อปี มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองโดยมีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินเป็นโฉนดทำนาเฉลี่ย 15-30 ไร่ต่อครัวเรือน การเพาะปลูกในปัจจุบันส่วนใหญ่จ้างแรงงานทุกระบวนการผลิต ใช้เครื่องจักรกลและรถไถนา ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง แต่สำหรับผู้ถือครองที่ดินน้อยมักใช้แรงงานในครัวเรือน นิยมปลูกข้าวมะลิ กข.15 เนื่องจากใช้ระยะเวลาสั้นกว่าปลูกข้าวหอมมะลิ 105 และเหมาะกับสภาพดิน ผลิตข้าวเฉลี่ยได้ 458 กิโลกรัมต่อไร่ นอกจากนี้การปลูกพืชผักผลไม้เพื่อเป็นอาหารและเหลือแบ่งขาย เช่น คะน้า ผักกาด ผักชี กวางตุ้ง ดอกกระเจียว มันเทศ ข้าวโพด แคนตาลูป กล้วย เป็นต้น ในชุมชนมีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตหลายกลุ่ม มีภูมิปัญญาด้านข้าว

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนามหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนามหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตด้านระบบคิดและวิถีคิด ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านจารีต ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมการทำนาปลูกข้าว และด้านกองทุนกิจกรรมชุมชน มีความแตกต่างกันค่อนข้างมากดังที่สามารถสรุปให้เห็นได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การมิติการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนามหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต

มิติการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนา	ชาวนาเวียดนาม	ชาวนาไทย
ด้านระบบคิดและวิถีคิด	มีฐานคิดมาจากปัญหาอาหารไม่เพียงพอเนื่องจากภาวะสงครามทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีระบบคอมมิวนิสต์ในช่วง ค.ศ. 1975 ทำให้เกิดปัญหาทั้งการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และอาหารการกิน เนื่องจากขาดแคลนข้าวจึงกินมันสำปะหลังและมันฝรั่งแทน ปัญหาข้าวไม่พอเพราะมีสงครามที่เวียดนามเหนือทำให้ทางตอนใต้ของเวียดนามจึงต้องผลิตข้าวส่งให้ทางเหนือ อีกทั้งมีสงครามกับกัมพูชา แต่ในปัจจุบันมีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรเข้ามาทดแทนแรงงานคน เนื่องจากขาดแคลนแรงงานเพราะคนหนุ่มสาวเข้ามาทำงานที่โฮจิมินห์ ซึ่งมีโรงงานและกลุ่มอุตสาหกรรม	การผลิตข้าวในประเทศไทยสมัยก่อนหน้าคริสต์ทศวรรษ 1992 ประกอบด้วยชาวนาจำนวนมากที่ทำนาในพื้นที่ขนาดเล็ก มีการทำไร่เลื่อนลอย มีการถางป่าเพื่อเป็นพื้นที่ในการเพาะปลูก และผลิตข้าวในปริมาณที่เพียงพอสำหรับเลี้ยงตัวเองเท่านั้น (การเกษตรเพื่อยังชีพ) หลังจากมีการปฏิวัติเขียวการผลิตข้าวช่วงกลางคริสต์ทศวรรษ 1960 ส่งผลให้เกษตรกรกรมไทยเปลี่ยนไปจากปลูกเพื่อกินเหลือจึงขาย มาเป็นปลูกเพื่อขาย ชาวนาหันมาปลูกข้าวโดยใช้เครื่องจักรกลและสารเคมีเพิ่มขึ้น ปัจจุบันนโยบายรัฐเน้นข้าวอินทรีย์ระบบนาแปลงใหญ่ ลดต้นทุนการผลิต และลดพื้นที่ปลูก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

มิติการเปรียบเทียบ การเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชาวนา	ชาวนาเวียดนาม	ชาวนาไทย
ด้านการสืบทอดภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	ไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำนาจากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลาน เนื่องจากประเทศมีสงครามทำให้เกิดปัญหาอย่างมาก จะมีสหกรณ์ระบบนา รวม ทำให้การถ่ายทอดความรู้มีปัญหา เนื่องจากคนไม่ค่อยสนใจเพราะไม่ใช่ที่นาของตนเอง	การเพาะปลูกข้าวในอดีตมีการสืบทอดและเลียนแบบจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือจากบรรพบุรุษ ซึ่งมาจากประสบการณ์ตรง ใช้การสังเกตและการลองผิดลองถูกของบรรพบุรุษ และมีการถ่ายทอดกันมาสู่รุ่นลูกรุ่นหลานมาเรื่อยๆ
ด้านจารีต ประเพณี วัฒนธรรมและความ เชื่อ	ไม่ค่อยมีจารีต ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการทำนา เนื่องจากมีระบบคอมมิวนิสต์เข้ามาทำลายวัฒนธรรมและความเชื่อ	มีพิธีกรรมที่สำคัญมากต่อการทำมาหากินและการปลูกข้าวของคนไทยหรือคนไทย-เขมรพื้นบ้านสุรินทร์ จะมีพิธีกรรมความเชื่อ ในการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และผีประจำหมู่บ้านก่อนการทำนา
ด้านการจัดการ ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม	รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนขึ้น โดยให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประชาชนทุกภาคส่วนเข้าร่วมในการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งการเข้าถึงการจัดสรรแหล่งน้ำเพื่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศ มาตรการอนุรักษ์แหล่งน้ำ และการขยายระบบการชลประทานเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น	ชาวบ้านได้มีการปรับพื้นที่สำหรับการทำนาและเพาะปลูก เดิมต้องขุดสระเพื่อเก็บกักน้ำไว้ในปลูกข้าวและปลูกพืชผักรวมถึงระบายน้ำเมื่อทางการได้สร้างอ่างอำปิล และต่อมาได้จัดทำคลองส่งน้ำและทางระบายน้ำ ทำให้บางพื้นที่ได้ประโยชน์สามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้งต่อปี
ด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมการทำนา ปลูกข้าว	การทำนาของชาวนาเวียดนามเป็นแนวอนุรักษ์ ค่อย ๆ ปลูกกันไปเรื่อยๆ และสามารถออกผลเก็บเกี่ยวโดยรวมออกมากมายจนแข่งขันเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก	การปลูกข้าวของชาวนาไทยเป็นลักษณะการปลูกแบบ Mass Production จะมีบางส่วนที่ยังปลูกแนวอนุรักษ์อยู่บ้าง
ด้านกองทุนกิจกรรม ชุมชน	มีกลุ่มชาวนา กลุ่มสมาคมชาวนาและสมาคมผู้หญิงที่สนับสนุนคนจนได้เข้าถึงกองทุน ธนาคารในการกู้ยืม	มีกลุ่มชุมชน และเครือข่ายชุมชนหลากหลาย ชุมชนมีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต เช่น กลุ่มผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเกษตรพอเพียง และกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา เป็นต้น

3. เปรียบเทียบทุนทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวนาไทยและเวียดนาม

ทุนทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวนาไทยและเวียดนามอย่างมากทั้งในเรื่องปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านสังคมและการเมือง ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติ และปัจจัยการสนับสนุนและความสัมพันธ์กับองค์การภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน โดยที่สามารถสรุปให้เห็นได้ดังนี้

3.1 ปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ ชาวนาตำบลตาอ่องมีปัญหาขาดแรงงานในการทำการเกษตรในแต่ละกระบวนการการผลิต สืบเนื่องมาจากสมาชิกในครอบครัวในวัยทำงานต้องไปทำงานอื่นๆ เช่นรับจ้าง ทำให้มีสมาชิกที่ทำการเกษตรเพียง 1 – 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการให้มีความรู้ในด้านที่เกี่ยวกับการเกษตร การส่งเสริมกลุ่มอาชีพและเพิ่มผลผลิต การใช้น้ำชลประทาน แต่ยังไม่เห็นว่ามีประโยชน์ซึ่งอาจเป็นเพราะเกษตรกรมีอายุมากและไม่ได้นำความรู้ไปปรับปรุงพัฒนาการผลิตอย่างจริงจัง ส่วนจังหวัดกำมา เดิมใช้แรงงานในครัวเรือน มีการลงแขกทำนา ปัจจุบันขาดแคลนแรงงานมีการจ้างแรงงาน แต่ถ้าไม่มีเงินจ้างก็จะเอาข้าวให้แทนค่าจ้าง ในกรณีมีภัยพิบัติในพื้นที่นั้น รัฐบาลจะจัดทหารหรือนักเรียนมาช่วยเหลือ

3.2 ปัจจัยด้านสังคมและการเมือง ในชุมชนตำบลอ่องถือว่ามีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต เช่น กลุ่มผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเกษตรพอเพียง กลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา และยังเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ อีกด้วย จึงมีความคุ้นเคยในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเกษตรกรให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นอย่างดี ส่งผลให้มีโครงการจากภาครัฐเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมเพิ่มเติม โดยเฉพาะกลุ่มผลิตพันธุ์ข้าว และได้มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านตาอ่อง ขึ้นเมื่อปี 2553 โดยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการเกษตร มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี พันธุ์หอมดอกมะลิ กข. 15 ในเนื้อที่กว่า 200 ไร่ สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีที่ผ่านการตรวจรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์จากกรมการข้าวแล้วปีละกว่า 50 ตัน เพื่อจำหน่ายให้กับเกษตรกรไปเพาะปลูกกว่า 2,500 ไร่ ซึ่งคาดว่าในอนาคตสามารถผลิตให้เกษตรกรนำไปเพาะปลูกได้กว่า 8,000 ไร่ภายใน 3 ปี ซึ่งจะสร้างรายได้ให้กับศูนย์ฯ กว่า 4,500,000 บาท ทั้งนี้ผลจากการตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านตาอ่อง ทำให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกมีการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี พันธุ์หอมดอกมะลิ (กข. 15) เพื่อใช้ในชุมชนภายในตำบลและตำบลอื่นใกล้เคียง ทำให้ชาวที่เกษตรกรในชุมชนผลิตได้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนี้ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านตาอ่องยังเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการพัฒนาการผลิตข้าว และพัฒนาชาวนาให้มีความสามารถในการผลิตและการจัดการผลผลิตข้าว ซึ่งจะทำให้มีความสามารถในการผลิตข้าวได้คุณภาพ ประหยัดต้นทุน ซึ่งส่งผลทำให้ชาวนามีความเข้มแข็ง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จนทำให้ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านตาอ่องได้รับรางวัลให้เป็นศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนดีเด่นในระดับอำเภอ และคณะกรรมการจะมีการพิจารณาให้เป็นศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนดีเด่นในระดับจังหวัดและเป็นตัวแทนจังหวัดสุรินทร์

3.3 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ชาวนามีความจำเป็นต้องพึ่งพาเครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อใช้เป็นเครื่องทุ่นแรง โดยรถไถนาเดินตามมีความจำเป็นต่อการเตรียมแปลงซึ่งเป็นกระบวนการเพาะปลูก เกษตรกรหลายรายมีรถไถนาเดินตามเป็นของตนเอง ที่ไม่มีก็จะอาศัยการว่าจ้าง ซึ่งเกษตรกรมีความพึงพอใจที่จะใช้รถไถนาเดินตาม แทนการใช้แรงงานสัตว์ที่มีข้อจำกัดอยู่หลายอย่าง ดังนั้นการเลี้ยงสัตว์จึงเพื่อไว้ขาย ส่วนบางครัวเรือนที่มีที่นาน้อยจะใช้แรงงานสัตว์ใช้วัวควายไถนา ในด้านของความรู้ข้อมูลข่าวสารนั้นมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาอบรมให้ความรู้ เกษตรกรมีแหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้มากมายที่จะเป็นประโยชน์ต่ออาชีพของตน มีความรู้ความเข้าใจและสนใจที่จะนำวิธีการผลิตแบบใหม่ที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์มากกว่าที่ทำอยู่ในปัจจุบันและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน

3.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ชาวนาส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาเงินกู้จากภายนอก เป็นทุนในการเพาะปลูกและใช้สอยในชีวิตประจำวัน และชำระคืนเงินกู้เมื่อขายผลผลิตได้ ซึ่งการกู้เงินนั้นส่วนใหญ่จะกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จากสหกรณ์การเกษตร และจากกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเกษตรกรสามารถกู้เงินได้ง่ายและสะดวกขึ้น ในด้านของรายได้รายจ่าย เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการจ้าง แรงงานเพราะแรงงานในครอบครัวไม่พอ ต้องซื้อปุ๋ยที่มีราคาแพง ทำให้ผลกำไรที่เกษตรกรได้รับเหลือน้อย จากการทำนาในช่วงเวลาทำนามีเพียงปีละ 3 – 4 เดือน เกษตรกรส่วนใหญ่จะต้องประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การรับจ้าง ไปพร้อมกันด้วยจึงมีเวลามาทำการเกษตรไม่เต็มที จึงต้องจ้างคนอื่น

3.5 ปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติ ชาวนาส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง และยังต้องปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง เกษตรกรในเขตชลประทานมีข้อได้เปรียบที่มีแหล่งน้ำจากชลประทานอุดมสมบูรณ์ ส่วนพันธุ์ข้าวส่วนใหญ่จะปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ที่มีผลผลิตสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วไปมาก และพันธุ์ข้าวยังมีคุณภาพดีเพราะจะมีการนำพันธุ์ดีมาใช้อยู่ตลอดเวลา ส่วนนาที่อยู่นอกเขตชลประทานจะปลูกข้าวขาวมะลิ กข.15 เป็นพันธุ์ข้าวอายุสั้นกว่าข้าวมะลิ 105 นอกจากนี้เขตตำบลตาอ้อยังมีพื้นที่ป่าสาธารณะขนาดใหญ่ ที่เป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน

3.6 ปัจจัยการสนับสนุนและความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ได้มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรในด้านต่างๆ เช่น การแนะนำ ฝึกอบรม การดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อการทำนาเกษตร ซึ่งเกษตรกรมีพฤติกรรมสนองตอบต่อความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกเป็นอย่างดีเมื่อสรุปผลการศึกษาปัจจัยทั้ง 6 ประการ พบว่า ทุกปัจจัยมีผลต่อกิจกรรมในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองแบบยั่งยืนของเกษตรกร ยกเว้นปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ที่เกษตรกรค่อนข้างเป็นผู้สูงอายุ ที่อาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนา แต่ก็สามารถแก้ไขได้โดยใช้การกระตุ้นที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องและใช้วิธีการทำงานเป็นกลุ่มที่เกษตรกรคุ้นเคย สร้างแกนนำเกษตรกรที่มีความสามารถเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้มีเกษตรกรรุ่นเยาว์สำนึกบ้านเกิดเพิ่มขึ้นในชุมชน

4. เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมในการแก้ไขปัญหาชุมชนและวิกฤติการณ์

จังหวัดกำแพงเพชร มีภัยพิบัติในพื้นที่ เนื่องจากอยู่ติดทะเล จะมีพายุ มรสุม เข้าทำลายพื้นที่ต่างๆ ปี ซึ่งในพื้นที่ก็แก้ปัญหาไปแต่ละชุมชน ขณะเดียวกันบางครั้งรัฐบาลได้มีการจัดการหรือนักเรียนมาช่วยเหลือ มีนักวิจัยพัฒนาวิธีการผลิตซึ่งได้นำความรู้มาช่วยอบรมให้ความรู้ในการผลิตข้าว แต่ชุมชนขาดการรวมกลุ่ม ยังขาดกลุ่มที่เข้มแข็งที่ช่วยแก้ปัญหาาร่วมกัน

จังหวัดสุรินทร์ มีสภาพปัญหาในการการผลิตข้าวหลายประการทั้งสภาพปัจจัยภายในและภายนอกของชาวนาที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น สภาพภูมิอากาศ ฝนแล้ว น้ำท่วม โรคระบาด การขาดแคลนแรงงาน จึงต้องจ้างทุกระบวนการผลิต ทำให้ต้นทุนการผลิตข้าวสูง การจัดการระบบชลประทานของรัฐยังไม่ทั่วถึง ราคาข้าวผันผวน รวมทั้งนโยบายรัฐขาดความต่อเนื่อง ทำให้การผลิตข้าวต้องปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการตลาด ปัจจุบันเน้นผลิตเพื่อขาย จึงมีการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น ปัจจัยภายในและภายนอกเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวนาไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคต ขณะเดียวกันชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นและกลุ่มการเกษตร กลุ่มเครือข่ายต่างๆ ร่วมกันแก้ปัญหา รัฐมีนโยบายประกันความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตร ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สามารถช่วยเหลือการผลิตข้าวและการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาได้ เพราะเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมให้กับชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า บริบทและข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนามมีความแตกต่างกันในหลายประการได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร ประเทศเวียดนาม อยู่ใต้สุดของปลายแหลมมีชื่อว่าแหลมกำแพงเพชร ตั้งอยู่ในดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta) มีชื่อว่า “ดงบังซองกิวล่อง” เป็นที่รวมของดินตะกอน มีน้ำตลอดทั้งปี จึงเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ สามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2-3 ครั้ง ส่วนกรณีจังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือทางตอนใต้ (อีสานใต้) ของประเทศไทย เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงในการผลิตข้าว โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิที่เป็นที่รู้จักของชาวโลก พื้นที่ศึกษาคือ ตำบลตาอ้อ อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่หนึ่งที่สามารถทำการเพาะปลูกข้าวได้ 1-2 ครั้ง ต่อปี ส่วนพื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทานอ่างเก็บน้ำอำปิล สามารถปลูกข้าวได้ 2 ครั้งต่อปี ซึ่งบริบทและข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวนาในจังหวัดกำแพงเพชรมีข้อได้เปรียบมากกว่าชาวนาจังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าวมากกว่า

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังได้สะท้อนให้เห็นว่าทุนทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวนาไทยและเวียดนามอย่างมากทั้งในเรื่องปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยด้านสังคมและการเมือง ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการสนับสนุนและความสัมพันธ์กับองค์การภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน โดยที่จะเห็นถึง

ความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตข้าวของชาวนาไทยและเวียดนาม เช่น กลุ่มผลิตพันธุ์ข้าว ชุมชน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเกษตรกรพอเพียง กลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา เป็นต้น และยังเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ อีกด้วย จึงทำให้มีความคุ้นเคยในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเกษตรกรให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานของ Sangkhagorn (2012) ที่ศึกษาการศึกษาเปรียบเทียบทุนทางสังคมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า สมาชิกหมู่บ้านสันกอตาลมีความยินดีที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ร่วมกันภายในชุมชนของตนเอง โดยมองว่าการรวมกลุ่มกันจะช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและช่วยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้อยู่ดีมีสุขร่วมกัน และงานของ Charoensit et al. (2018) ที่ศึกษาทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านผาหมอนอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านผาหมอนในระดับการร่วมดำเนินการเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดทุนทางสังคมที่ดี เนื่องจากการที่ชุมชนมีความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับองค์กรภายนอกจะทำให้เกิดกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีอันจะส่งผลต่อการจัดการให้มีความราบรื่นเกิดความร่วมมือในโครงการที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการจัดการร่วมกัน ตลอดจนระดมความคิดเห็นหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตข้าวดังกล่าวส่งผลให้มีโครงการจากภาครัฐเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมเพิ่มเติม โดยเฉพาะกลุ่มผลิตพันธุ์ข้าว โดยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการเกษตร มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ประกอบกับชาวนาส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง รวมทั้งมีความรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านทาง การเข้ามาอบรมให้ความรู้ของหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรมีแหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้อีกมากที่จะเป็นประโยชน์ต่ออาชีพของตน มีความรู้ความเข้าใจและสนใจที่จะนำวิธีการผลิตแบบใหม่ที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์มากกว่าที่ทำอยู่ในปัจจุบันและพร้อมรับมือและปรับเปลี่ยนแนวทางให้สอดคล้องตามสภาพความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นจะเห็นว่าทุกปัจจัยมีผลดีต่อศักยภาพในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองแบบยั่งยืนของเกษตรกร ยกเว้นปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ที่เกษตรกรค่อนข้างเป็นผู้สูงอายุ ที่อาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนา แต่ก็สามารถแก้ไขได้โดยใช้การกระตุ้นที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องและใช้วิธีการทำงานเป็นกลุ่มที่เกษตรกรคุ้นเคย สร้างแกนนำเกษตรกรที่มีความสามารถเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้มีเกษตรกรรุ่นเยาว์สำนักบ้านเกิดเพิ่มขึ้นในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Chunsong (2016) ที่ศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของทุนทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง 6 ประการคือ 1) การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบองค์รวมโดยมีเป้าหมายหลักคือการเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ 2) การดำเนินงานมีลักษณะการสร้างเครือข่ายต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายของสมาชิกให้เกิดขึ้นภายในชุมชน 3) ทุกกระบวนการควรมีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน 4) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ควรมีการศึกษาฐานชุมชนที่เป็นต้นแบบและมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็ง 5) การพัฒนา

ชุมชนควรมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ และ 6) ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ขั้นก่อตั้ง ตลอดจนการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งทุกระยะ

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงความบริบทเศรษฐกิจวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวนาไทยและเวียดนาม รวมทั้งการใช้กลไกองค์ประกอบปัจจัยทุนทางสังคมแก้ไขวิกฤติปัญหาต่างๆ ของชุมชน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้น รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น

1.1 ควรนำผลวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพชาวนาและเครือข่ายภายในภายนอกประเทศ รวมทั้งการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับชาวนาที่จะพัฒนาทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม เพื่อการจัดการผลิตที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการร่วมมือด้านการตลาดเพื่อกระจายข้าวและผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

1.2 ควรส่งเสริมแนวทางในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาทุนทางสังคมของชาวนาทั้งประเทศไทยและเวียดนาม สามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่ใช้ทุนทางสังคมเป็นฐานการคิด แก้ไข ปัญหาวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ของชุมชนชาวนาเพื่อความเข้มแข็งยั่งยืนของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษามิติทุนทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวนาไทยและเวียดนามจากมุมมองอื่นๆ เพื่อเป็นการขยายขอบเขตพรมแดนขององค์ความรู้ทางด้านนี้ให้กว้างขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบความสำเร็จทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมชาวนาไทยและเวียดนามบนฐานความคิดทุนทางสังคม

2.3 ควรมีการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กับวิจัยเชิงคุณภาพในศึกษาเศรษฐกิจวัฒนธรรมชาวนาไทยและเวียดนามบนฐานความคิดทุนทางสังคม อันจะทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องดังกล่าวทั้งมิติเชิงกว้างและมิติเชิงลึก

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรวรรณ สังขกร. (2555). การศึกษาเปรียบเทียบทุนทางสังคมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จักรกฤษณ์ เจริญสิทธิ์ และคณะ. (2061). ทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านผาหมอนอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**. 8(1): 61-72.
- จิรายุทธ์ สีม่วง. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและเวียดนามในช่วงสหัสวรรษใหม่: มุมมองของเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ. **วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา**. 2(2): 95-124.
- สุปรานี จันทร์สง. (2558). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง. **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**. 10(3): 273-283.
- อัทธ์ พิศาลวานิช. (2558). **ชาวไทยในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Translated Thai References

- Charoensit *et al.* (2018). Social Capital and Community Involvement: A case study of Ban Pha Phun community, Doi Inthanon National Park, Chiang Mai. **VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science**. 8(1): 61-72. [in Thai]
- Chunsong, S. (2016). The Development of social capital to establish a strong community. **VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science**. 10(3): 273-283. [in Thai]
- Pisanvanich, A. (2016). **Thai Rice in the ASEAN Economic Community**. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Sangkhaorn, G. (2012). **A comparative study of the social capital of Sufficiency Economy Communities**. Chiang Mai: Institute for Social Research Chiang Mai University. [in Thai]
- Seemung, J. (2015). Relations between Thailand and Vietnam in the New Millennium Period: Perspective of International Political Economy. **Journal of Political Economy, Burapha University**. 2 (2): 95-124. [in Thai]